

Studie o dobrovolnictví

(Koncepte politiky vlády vůči nestátním neziskovým organizacím do roku 2020)

1) Vývoj a současnost dobrovolnictví jako jednoho z typologických znaků NNO

1.1 Kořeny lidské sounáležitosti

Existuje nepřeberné množství historických studií, čerpajících z nejstarších písemných pramenů i archeologických nálezů, zabývajících se vznikem a podstatou „člověčenství“. Většina z nich se shoduje v tom, že pravěkého člověka od ostatních živočišných druhů odlišila schopnost vzájemné důvěry a spolupráce v definované tlupě. Tento pravěký altruismus samozřejmě nebyl všeobdobímající, ale podmíněný také agresí vůči okolnímu světu, což při úspěšné spolupráci vedlo k přežití i rozvoji této tlupy.

Přes to, že se od pravěku civilizace výrazně proměnila po všech stránkách, základní rysy osobnosti člověka se nezměnily. Vývojově nám nejbližší savci rozeznávají dvě základní emoce, které určují jejich následné chování: strach – útěk, vztek – útok. Ale i zde, například v tlupě opic, hraje podstatnou roli, jak se zachovají s ohledem na jejich příslušnost ke konkrétní tlupě a postavení v ní.

Člověk se od primátů na nejnižší úrovni emocí v zásadě příliš neliší, ale na rozdíl od nich si od narození ukládá do paměti vědomě i nevědomě podstatně složitější vzorce chování, počínaje vztahem k matce, otci, sourozencům, dalším členům rodiny, k sousedům, posléze ke spolužákům, kamarádům, spolupracovníkům a dalším lidem.

Tyto zkušenosti z dětství ovlivňují jeho chování během celého života. Pokud si dítě odnáší z rodiny přesvědčení, že spolupráce s širší rodinou, sousedy, či spolužáky se vyplatí, samozřejmě při omezeních daných negativními aspekty lidské povahy, jako je zneužívání, podvádění, násilnosti, apod., tak je dobrá šance, že jako dospělý se bude aktivně zapojovat do dění společnosti – a všem to bude prospěšné.

1.2 Sociokulturní rozvoj české společnosti

Česká společnost prošla za uplynulá století a zejména za dobu několika posledních generací mnoha vzestupy i pády, které jí dlouhodobě poznamenaly. Tyto vlivy se stále projevují na současné cestě k demokracii. Česko je na první pohled při cestách po městech a obcích uklizené, opravené a rozvíjející se, ale občanská společnost stále hledá svoji tvář. Stále máme ještě daleko k občanské pospolitosti z doby národního obrození a získání samostatnosti v roce 1918.

Spolková činnost a s ní související dobročinnost se rozkošatěla v českých zemích zejména v 19. století v době národního obrození, které probíhalo současně s procesem transformace feudálního společenství v občanskou společnost. V té době vznikla řada vlasteneckých spolků

na podporu umění, kultury, vědy a vzdělání. Některé z nich přetrvaly dodnes – Hlávkova nadace, Sokol, Sdružení dobrovolných hasičů, aj. Současně s těmito obrozeneckými aktivitami, a v některých případech i dříve, vznikaly v Českém království obdobné organizace křesťanské, židovské, německé a další, které byly také postaveny na dobrovolné spolupráci a pomoci.

Po vzniku samostatného Československa se dobročinnost ještě rozvinula. Dobrovolné organizace zahrnovaly škálu organizačních forem: soukromé, obecní, náboženské, národnostní až po tzv. „spolky s charakterem polooficiálním“, které byly pověřeny poměrně širokými kompetencemi (např. Zemská a Okresní péče o mládež, Československý červený kříž, Masarykova liga proti TBC). Dobrovolné organizace byly bohatě strukturovány a zahrnovaly sítě malých organizací a poboček až po okresní, zemská nebo národní ústředí.

Vývoj byl přerušen nejprve německou okupací a později vznikem komunistického státu. Tradice opravdu dobrovolné práce byla za totalitního režimu násilně přerušena a činnost všech forem nezávislých organizací byla systematicky redukována nebo zcela podřízena politickému vedení státu a komunistické strany a podléhala přísné kontrole. Všechny organizace musely být sdruženy v tzv. Národní frontě. Ty, které zůstaly nezávislé, byly státem pronásledovány a likvidovány. Majetek nadací a spolků byl konfiskován, řada demokraticky smýšlejících lidí byla pronásledována a vězněna. V rámci tažení proti církvím byly od roku 1951 systematicky rušeny všechny jejich charitativní a sociální organizace. Rok 1968 znamenal určité „nadechnutí“, ale skutečná aktivizace a obnova občanských iniciativ nastala až v osmdesátých letech 20. století a zejména po listopadu 1989.

Česká společnost prošla v 90. letech 20. století obdobím hledání vlastní identity. Základním tématem se stala myšlenka občanské společnosti založené na spolupráci a vzájemné solidaritě plnoprávných a svobodných občanů, jejímž hlavním propagátorem byl prezident Václav Havel.

Nová kapitola občanských aktivit v našich zemích se začíná psát od roku 1990, kdy tehdejší Federální shromáždění přijalo zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů. Následovaly další zákony: č. 308/91 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, zákon č. 248/95 Sb., o obecně prospěšných společnostech, zákon č. 227/97 Sb., o nadacích a nadačních fondech a tehdejší novela občanského zákoníku, ve které se hovoří o zájmových sdruženích.

V těchto letech, kdy česká společnost prožila po dlouhé době opět zkušenost s liberálně tržním hospodářstvím, individualismem a orientací na konzumní způsob života, se začal postupně projevat zájem občanů o jiný životní styl i o rozvoj tradičních humanistických hodnot. Jako jedna ze základních byla znovuobjevena přirozená lidská potřeba pomáhat ostatním, především těm členům společnosti, kteří jsou slabí či se z různých důvodů nacházejí v obtížích a nemohou si sami pomoci.

Lidé začali hledat kromě svého profesního uplatnění jiné způsoby seberealizace, ve kterých by mohli využít svých dovedností a znalostí. Po roce 1989 došlo v tehdejší Československu k nebývalému rozvoji nestátního neziskového sektoru. Byly obnoveny spolky a sdružení potlačené minulým režimem, řada z nich získala v rámci restitucí původní majetek a mohla

tak pokračovat ve své činnosti. Patří k nim např. YMCA, Sokol a Skaut-Junák, kterým se v krátké době podařilo znovuvytvořit celostátní síť organizací, jež jsou v podstatné míře postaveny na dobrovolné činnosti svých členů.

Vedle toho vznikly tisíce nových neziskových organizací, které neměly žádný majetek ani šanci ho získat a stavěly svoji činnost na lidském nadšení a pomoci dobrovolníků. Jedná se o mnoho kulturních, sportovních, dětských a mládežnických organizací, kde skupiny občanů dobrovolně samy pro sebe a své přátele realizují řadu aktivit. Patří sem i organizace s charitativním a sociálním či zdravotním zaměřením, jež se snaží pomáhat svým členům, kteří jsou nějakým způsobem ve společnosti znevýhodněni, ať již jsou to senioři, příslušníci národnostních či jiných menšin nebo tělesně či mentálně handicapovaní.

Ve všech sdruženích a spolcích jsou každoročně odpracovány statisíce hodin zdarma, které spolu se sbírkami finančními i věcnými přispívají ke zvýšení kvality života členů. Nestátní neziskový sektor – a s ním dobrovolnictví – přesto dosud nezískal plnou podporu a zájem veřejnosti ani státu. Proto je důležitá publicita dobrovolné činnosti, která ukazuje nejen užitek, jež z dobrovolné pomoci má její příjemce, ale také přínos, který dobrovolná činnost přináší dobrovolníkovi – šance najít nové přátelské vztahy, získat zkušenosti a nové dovednosti, aktivně přežít dobu nezaměstnanosti či se inspirovat k novému profesnímu zařazení.

Změnu tohoto stavu přináší postupně se rozšiřující povědomí o dobrovolnictví a neustále přibývajícím počtem organizací, které začínají vnímat dobrovolníky již nejen jako doplněk své činnosti, ale jako trvalý zdroj pomoci i nových podnětů.

Změnu přinesla postupně zakládáná dobrovolnická centra, jejichž hlavním posláním je podpora a propagace dobrovolnictví ve společnosti včetně spolupráce s organizacemi využívajícími dobrovolníky i realizace vlastních dobrovolnických programů.

Do roku 1999 neexistovalo v ČR specializované pracoviště, které by se profesionálně věnovalo dobrovolnictví. V rámci akce „30 dní pro neziskový sektor“ bylo 22. února 1999 slavnostně otevřeno v Praze první profesionálně vedené dobrovolnické centrum v České republice. „HESTIA – Národní dobrovolnické centrum“ bylo založeno za odborné i finanční podpory Nadace Open Society Fund a za metodické pomoci Points of Light Foundation jako jedno z národních dobrovolnických center ve 14 zemích bývalého komunistického bloku v projektu nazvaném „Program rozvoje dobrovolnictví“.

Posláním Programu rozvoje dobrovolnictví byla propagace a podpora myšlenky dobrovolnictví ve společnosti, k jejímuž naplnění dobrovolnická centra realizují zejména tyto činnosti:

- rehabilitace občanských čtností - dárcovství a dobrovolnictví v povědomí veřejnosti;
- realizace vlastních dobrovolnických programů a projektů;
- vzdělávání a výzkum;
- rozvoj dobrovolnických center a programů v regionech ČR;
- mezinárodní spolupráce dobrovolnických programů a center.

V dalších letech za podpory Nadace Open Society Fund, C. S. Mott Foundation i díky projektům z fondů PHARE vznikala další dobrovolnická centra po celé ČR. V současné době působí regionální dobrovolnická centra v řadě krajských i okresních a dalších měst. Jednotlivá centra mají specifický obsahový charakter daný místem a náplní své činnosti. V řadě dalších obcí a měst se realizují dobrovolnické programy jako součást činnosti jiné neziskové nebo příspěvkové organizace.

Změnu přinesl i Mezinárodní rok dobrovolníků - 2001, ve kterém se začalo pracovat na právní úpravě dobrovolnictví, což bylo završeno prvním českým legislativním počinem v oblasti dobrovolnictví - zákonem o dobrovolnické službě (zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě). Byly také vypsány první granty na dobrovolnické programy a byla připravena řada aktivit přibližujících dobrovolnictví veřejnosti.

Podobně byl úspěšný rok 2011, kdy Rada Evropské unie svým rozhodnutím z 24. listopadu 2009 vyhlásila rok 2011 jako Evropský rok dobrovolných činností na podporu aktivního občanství. V rozhodnutí Rady EU se mimo jiné uvádí, že:

„... podpora aktivního občanství je jedním z klíčových prvků posilování soudržnosti a rozvoje demokracie.“

Dále je v rozhodnutí Rady EU definováno, že dobrovolná činnost je jednou ze zásadních dimenzí aktivního občanství a demokracie, jejichž prostřednictvím se v praxi realizují evropské hodnoty jako solidarita a zákaz diskriminace, a jež tak přispívají k harmonickému rozvoji evropských společností.

V rozhodnutí Rady EU se také uvádí, že dobrovolná činnost poskytuje příležitost získat bohaté praktické zkušenosti umožňující rozvoj sociálních dovedností a kompetencí a přispívající k solidaritě. Činnosti dobrovolníků všech věkových kategorií jsou nesmírně důležité pro rozvoj demokracie, která je jedním z principů, na nichž je EU založena. Dobrovolné činnosti mají potenciál přispívat k celkovým životním podmínkám jednotlivců a k harmonickému rozvoji evropské společnosti. Tyto činnosti jsou prospěšné pro jednotlivé dobrovolníky, obce i společnost jako celek. Rovněž jsou pro jednotlivce i sdružení nástrojem k uspokojování lidských, společenských, mezigeneračních i environmentálních potřeb a zájmů a často jsou vykonávány na podporu některé neziskové organizace nebo iniciativy určité obce.

V posledních letech se na HESTIA i na partnerská dobrovolnická centra obrací se zájmem o dobrovolnictví nová cílová skupina – zástupci měst a obcí. Jako jedno z prvních měst to byl již před deseti lety Vsetín, zároveň aktivní člen Národní sítě Zdravých měst. Společný je pro zástupce těchto měst, kteří se účastní vzdělávacích a supervizních programů o dobrovolnictví, nejen zájem o dobrovolnictví jako takové, ale zároveň zájem o podporu aktivity a spolupráce občanů na všech úrovních.

Na druhé straně je třeba se zmínit o tom, že přes všechny rozšiřující se „ostrůvky pozitivní deviance“, dle výstižného pojmu z období totality, zdaleka ještě není všechno, jak má být. Dokládají to i jednotlivé položky tzv. diamantu občanské společnosti, který vznikl jako souhrnný výstup výzkumu Index občanské společnosti (CIVICUS Civil Society Index), který

realizovala Nadace rozvoje občanské společnosti spolu s Fakultou humanitních studií UK v roce 2004, a do kterého je zapojeno více než 50 zemí celého světa.

Česká společnost zde vychází celkově poměrně vyvážená a stabilní v oblastech jako je svoboda a právní prostředí, ale mezi její nejslabší stránky patří: Vzájemná důvěra, Tolerance a „Veřejný duch“. V praxi to znamená například, že 44% lidí považuje za běžnou „jízdu na černo“, téměř 30% lidí považuje za ospravedlnitelné podvádět na daních.

(dle Vajdová, Brno 2005)

Stále jde o malou schopnost naší společnosti být solidární a nejednat pouze ve vlastním zájmu, což je rys společný všem postkomunistickým zemím.

1.3 Management dobrovolnictví

Novým jevem, který se projevil zejména v souvislosti s Mezinárodním rokem dobrovolníků 2001, jsou organizace a jednotlivci, kteří se dobrovolnictvím zabývají profesionálně. Zní to paradoxně, ale pro to, aby byla dobrovolná pomoc účinná, je potřeba její efektivní, profesionální organizování. Dobrovolnictví ve světě dosáhlo takového rozsahu, že se vytvořil nový obor – management dobrovolnictví.

K profesionalizaci dobrovolnické činnosti také patří skutečnost, že v organizaci působí koordinátor dobrovolníků, který je klíčovou postavou dobrovolnického managementu. Jeho úkolem je vytvořit z různorodé skupiny dobrovolníků jeden celek, v němž si každý ponechává svoji samostatnost a svébytnost.

Pro nástin pracovní kapacity, kterou dobrovolníci vyžadují, je možno uvést z dosavadních zkušeností toto:

- v programech náročnějších na přípravu a vedení dobrovolníků (obvykle mentoringové programy typu „jeden pro jednoho“ – Pět P, LATA), navíc s působností dobrovolníka mimo prostory organizace, tedy v terénu), je třeba na cca 30 dobrovolníků jeden celý pracovní úvazek koordinátora.
- jde-li o program, v jehož rámci se dobrovolníci pohybují téměř stále po boku profesionálů (domovy pro seniory či nemocnice, kde navíc na jednotlivých odděleních či patrech působí ještě tzv. kontaktní osoby, které jsou s dobrovolníky v běžném denním styku), potom stačí jeden pracovní úvazek koordinátora až na cca 100 dobrovolníků.

V této souvislosti je možno doložit u profesionálně řízených dobrovolnických programů jejich náklady. V terénních programech typu „1 pro 1“ dobrovolníci odvedou cca dvojnásobek platu koordinátora dobrovolníků. V programech, kde dobrovolníci působí spolu s profesionály, odvedou cca čtyřnásobek platu koordinátora dobrovolníků. To vše při průměrném zapojení dobrovolníka 2 - 3 hodiny týdně, cca 40 týdnů ročně.

Profesionalizaci dobrovolnictví také dokládá, že v projektu MŠMT s názvem „K2“, byl společností Trexima v rámci „Národní soustavy kvalifikací“ (NSK) připraven **profesní kompetenční profil koordinátora dobrovolníků**. Národní soustava kvalifikací umožňuje občanům aby, byly uznávány jejich skutečné znalosti a dovednosti získané ve škole, v kurzu, v praxi nebo samostudiem. Profesní kvalifikace jsou definovány jako způsobilost vykonávat určité pracovní činnosti, které dávají možnost pracovního uplatnění (např. montáž nábytku,

sportovní masáž, vazba a aranžování květin, příprava studené kuchyně, profese jako strážný či chůva, aj.). Profesní kvalifikace jsou popisovány v Národní soustavě kvalifikací (www.narodni-kvalifikace.cz).

Na tuto uvedenou kvalifikaci navazuje již komplexně definované **povolání „Koordinátor dobrovolníků“**, které je zařazeno do „Národní soustavy povolání“ (NSP) (www.nsp.cz).

2) Sociologické a ekonomické ukazatele, které jsou o dobrovolnictví dostupné nebo žádoucí.

2.1 Dobrovolnictví – vymezení pojmu a definice

Rámcově lze pojem dobrovolnictví tak, jak s ním pracujeme v ČR, vymežit následovně dvěma základními směry:

Dobrovolná občanská výpomoc

Když se domluvíte se sousedem, že mu pomůžete s vyčištěním studny a uděláte to „zadara“ a bez ohledu na to, zda vás potom pozve na pivo nebo ne, tak jste právě uzavřeli ústní občanskoprávní smlouvu o dobrovolné výpomoci – je to neformální dobrovolnictví. Jinými slovy jde o občanskou výpomoc. I nový občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb. (NOZ), který od 1. 1. 2014 zasáhl do našeho života, s takovou ústní smluvní formou počítá.

Toto dobrovolnictví je tradiční součástí jakékoli společnosti již od prvopočátku její existence, zejména pod vlivem starověké židovské a později křesťanské morálky. Paradoxně bylo takové „pseudodobrovolnictví“ rozvinuto v uplynulém období totalitní společnosti, kdy díky absenci normálně fungujícího trhu i služeb, byla většina občanů odkázána na systém vzájemných protislužeb.

Neformální dobrovolníky ale nikdo nespočítá, v životě se jím občas stane každý z nás. Proto je neformální dobrovolnictví uchopitelné hůře než dobrovolnictví formálně organizované, a často nebývá ani předmětem výzkumů. Přesto ho nelze opomíjet, protože je důležitým kontextem pro dobrovolnictví formální a stojí spolu s ním vedle ostatních druhů práce, tedy placené práce, péče o sebe a o rodinu.

Opomenout neformální dobrovolnictví navíc znamená přehlížet dobrovolnou činnost relativně méně vzdělaných lidí. Podle dosavadních zkušeností převažuje neformální dobrovolnictví u lidí se základním vzděláním, zatímco formálnímu dobrovolnictví se věnují častěji lidé s vyšším vzděláním.

Dobrovolnictví jako projev občanské angažovanosti

Zde bývá snaha rozlišovat dobrovolnou činnost vzájemně a veřejně prospěšnou. Tedy do jaké míry je smyslem pomáhat si především navzájem (skautský oddíl, mateřské centrum, spolek zahrádkářů) a do jaké míry je činnost přínosná především pro ostatní (denní centrum pro seniory, hipoterapeutický klub pro děti s hendikepem). V praxi se oba druhy prospěšnosti velmi často prolínají a doplňují.

Když se zájemce zapojí do dobrovolnictví – na příklad v domově seniorů, nemocnici, ekologické organizaci, středisku volného času dětí a mládeže ..., ať už si jí najde sám, nebo mu jí doporučí dobrovolnické centrum, obvykle ho seznámí s jejich činností i s pravidly zde platnými. Potom mu nabídnou konkrétní zapojení a obvykle s ním uzavřou občanskoprávní smlouvu o dobrovolnictví. Říkáme tomu formální neboli organizované dobrovolnictví. Slovo „formální“ neznamena, že jde o pouhou formalitu, dobrovolnictví zde má řadu znaků jako občanská výpomoc. Role dobrovolníka je zde navíc vymezena tak, aby se příjemce pomoci na ní mohl spolehnout. Partnerem dobrovolníka je organizace, která mu nabídne příležitost se uplatnit se a pomůže mu najít jeho místo v organizaci.

Přibližné počty organizovaných dobrovolníků známe pouze u dobrovolnických programů akreditovaných podle zákona o dobrovolnické službě – tam jejich počet stoupá od deseti tisíc před pár lety k dnešním cca 15 - 20 tisícům.

Dle údajů Českého statistického úřadu se počet všech dobrovolníků v nejrůznějších organizacích jako jsou sociální a zdravotní služby, muzea, knihovny, střediska volného času a další a další blíží pomalu ke dvěma milionům.

Definice dobrovolnictví, kterým se v této metodice zabýváme a ve kterém převažuje pomoc a prospěch ostatních, může znít takto:

„Veřejně prospěšné dobrovolnictví je vědomá, svobodně zvolená činnost ve prospěch druhých, kterou poskytují občané bezplatně. Dobrovolník dává vědomě část svého času, energie a schopností ve prospěch činnosti, která je časově i obsahově vymezena. Dobrovolnictví může být profesionálně organizováno, aniž by ztratilo svoji spontaneitu. Je pravidelným a spolehlivým zdrojem pomoci pro občana či organizaci, která s dobrovolníky spolupracuje a zároveň zdrojem nových zkušeností, zážitků i příležitostí pro osobní růst dobrovolníků.“

(Dle: Sozanská, Tošner, 2002, 2006)

2.2 Formy dobrovolnictví a související legislativa

Přes různá pojetí dobrovolnictví, obvykle způsobená odlišným sociokulturním a historickým vývojem té které země, se dá v zahraniční literatuře najít alespoň přibližná shoda na následujících třech formách dobrovolnictví:

Občanská participace (podpis petice, účast na demonstraci, účast na veřejné schůzi, kontaktování veřejného zastupitele).

Neformální dobrovolnictví (neplacená pomoc jednotlivce sousedům, neformální partě kamarádů, obci, přírodě, tedy všem, kteří nejsou příbuzní).

Formální dobrovolnictví (organizovaná neplacená pomoc prostřednictvím skupin, klubů, organizací ve prospěch ostatních lidí či služeb).

První uvedená forma - **občanská participace**, na rozdíl od neformálního a formálního dobrovolnictví, není zdaleka jednotně uznávaná jako forma dobrovolnictví, zejména proto,

že se může prolínat s politicky zaměřeným aktivismem. I v rámci Evropské Unie se stát od státu liší názor, zda člověk, který jde s transparentem na demonstraci ve prospěch politické strany či hnutí, je či není považován za dobrovolníka.

V rámci dobrovolně vzniklé komunity, která má zájem se aktivně zapojit do života obce či regionu, jsou využitelné všechny tři uvedené formy. Občanskou participaci v tomto smyslu chápeme jako nedílnou součást účasti obyvatelstva na veřejném a občanském životě. Nejružnější aktivity zde vznikají v každodenní komunikaci a setkávání s ostatními členy komunity i veřejné správy.

Neformální dobrovolnictví přetrvalo jako zdroj pomoci a sounáležitosti přes období totality, kdy se ještě rozšířily a zdomácněly takové činnosti jako placený, ale často v rámci sousedské výpomoci neplacený „melouch“. Jinak řečeno šlo o motivaci: „Dneska já tobě, zítra ty mně...“, nebo-li práce sjednaná a zaplacená neoficiálním způsobem, tzv. na černo, tedy vykonaná obvykle ve volném čase pracovníka (<http://cs.wiktionary.org/wiki/melouch>). Všechny činnosti a aktivity vzájemné sousedské spolupráce byly ukrývány především před úřady a státní správou a často nahrazovaly nedostatek státem poskytovaných služeb. Tato historická zkušenost může být dodnes bariérou při vytváření komunitní spolupráce občanů a veřejné správy.

Zakotvení **formálního dobrovolnictví** do české legislativy napomohly nejen předvstupní procesy přijetí ČR do Evropské Unie, ale zároveň po roce 1989 zájem mnoha zahraničních dobrovolníků o seznámení s naší „postsocialistickou“ zemí v rámci „Evropské dobrovolné služby“ (<http://www.mladezvakci.cz/evropska-dobrovolna-sluzba>). Ta je projektem EU, jenž umožňuje zájemcům ve věku 18 – 30 let, aby po určité době (nejčastěji 2 až 12 měsíců) působili jako dobrovolníci v některé ze zemí EU.

Díky těmto procesům byl v Mezinárodním roce dobrovolníků 2001 započat v ČR legislativní proces na zákonném vymezení dobrovolnické služby, navazující v mnohém právě na Evropskou dobrovolnou službu. Rozvoji organizovaného dobrovolnictví v ČR, kromě tisíců samotných dobrovolníků, pomohly tyto legislativní kroky:

- od roku 2003 **zákon o dobrovolnické službě** (zákon č. 86/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů), který nastavil metodiku organizovaného dobrovolnictví povinnou pro programy dle něj akreditované, která je ale využívána řadou dalších dobrovolnických programů i mimo rámec akreditace (www.mvcr.cz/clanek/dobrovolnicka-sluzba-500539.aspx);
- od roku 2007 se dobrovolníci objevili po boku profesionálních pracovníků podle § 115 novely **zákona o sociálních službách** (zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, v platném znění);
- ve Věstníku MZdr. ČR č. 6/2009 bylo zveřejněno „**Metodické doporučení pro zavedení dobrovolnického programu v nemocnicích**“ (http://www.mzcr.cz/Legislativa/dokumenty/vestnik-c_3628_1779_11.html);
- od roku 2012 je platné „**Metodické doporučení MK ČR pro dobrovolnictví v kultuře a umění**“ (<http://www.nipos-mk.cz/?s=dobrovolnictv%C3%AD&B1>);

Dobrovolnictví jako přirozený projev občanství postupně ztrácí svůj pejorativní nádech „dobrovolně povinných“ akcí z dob totalitního režimu. V zemích, kde má dobrovolnictví

nepřerušenu tradici, najdeme mezi pomáhajícími všechny věkové i profesní skupiny. Ze zahraničních údajů vyplývá, že kromě studentů tvoří velkou skupinu dobrovolníků ženy, kterým odrostly děti, a také lidé v penzi. V západních zemích je mezi dobrovolníky citelně větší zastoupení mužů než v České republice.

U nás byly donedávna nejpočetnější skupinou dobrovolníků mladí lidé, zejména studenti. Tato situace se situace postupně mění a téměř polovina dobrovolníků je v ekonomicky aktivním věku, ale stále převládají ženy. Přibývá aktivních lidí v důchodovém věku a profese, ze kterých dobrovolníci přicházejí, jsou čím dál různorodější.

(Dle Frič a kolektiv, 2001)

2.3 Oblasti dobrovolnictví

Dobrovolníky ať organizované či spontánně pomáhající, tzv. na ústní dohodu, najdeme zejména v pomáhajících profesích a volnočasových aktivitách v řadě resortů: sociálním, zdravotním, kultury, sportu, dětí a mládeže, či životního prostředí. Zatímco v 90. letech 20. století to byli převážně studentky humanitních oborů, v současné době se postupně zapojují více i muži i další věkové a profesní skupiny, včetně seniorů.

V posledních letech se stále častěji setkáváme s názorem, že k získání zaměstnání nestačí výuční list, diplom či podobné profesní osvědčení. Personální agentury i zaměstnavatelé kladou stále větší důraz na tzv. „soft skills“, tedy schopnost kvalitní otevřené komunikace, řešení nových problémů, vedení týmu. Dobrovolnictví je právě tou aktivitou, ve které si lidé tyto měkké dovednosti osvojují, či prohlubují. Sami dobrovolníci často říkají:

„Potkal jsem nové lidi a situace, naučil jsem se komunikovat ve zcela nových podmínkách. Abych uspěl, museli jsme být dobrá parta ...“

Dobrovolnická činnost nezaměstnaných pro ně znamená rozvoj znalostí, dovedností a kompetencí využitelných na trhu práce, možnost uchování smysluplného životního rytmu a zapojení do aktivní činnosti v době vyloučení z trhu práce. Často je první kvazipracovní činností studentů a absolventů, kde se učí návykům potřebným pro úspěšný vstup na trh práce.

Proto považujeme dobrovolnictví nezaměstnaných za jeden z účinných nepřímých nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti. V případě „nediplomních“ profesí se dobrovolnictví osvědčuje jako nespécifická praxe, při níž se uchazeč o zaměstnání přirozenou a nenásilnou cestou seznámí s možným novým pracovištěm i profesí. Získá nejen praktické zkušenosti, které mu pomohou při výběru rekvalifikačního kurzu, ale i možnost zaujmout potenciálního zaměstnavatele. Někteří zaměstnavatelé si poté z dobrovolníků vybírají zaměstnance právě po ověření toho, jak se osvědčí v kolektivu profesionálních pracovníků.

2.4 Imputovaná hodnota dobrovolnické práce

2.4.1 Metodika Českého statistického úřadu

Dobrovolnictví je důležitým faktorem pro fungování neziskových institucí. Tvoří převážnou část celkové pracovní síly v sektoru neziskových institucí sloužících domácnostem (NISD), a to

přibližně ze 78%. Dobrovolnická činnost není placená, tudíž neziskové instituce ušetří na mzdových nákladech. A navíc jsou dobrovolnickou prací vytvářeny hodnoty, které zvyšují celkovou produkci neziskových institucí.

Pracovní skupina pro zavádění satelitního účtu neziskových institucí v ČR po jednání k problematice oceňování dobrovolnické práce se rozhodla přijmout metodu ocenění pomocí mediánu stanoveného podle výsledků z Informačního systému o průměrném výděлку (ISPV), které provádí pracoviště statistické služby Ministerstva práce a sociálních věcí za nepodnikatelskou sféru podle zákona č. 143/1992 Sb., o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a v některých dalších organizacích a orgánech.

Při zavádění SÚNI se postupuje podle doporučení Příručky o neziskových institucích v systému národních účtů (OSN, 2003). Tato příručka klade na dobrovolnictví důraz jako stěžejní bod pro sestavení SÚNI a požaduje v dalších etapách zavádění SÚNI rozšířit sledování dobrovolnictví o tyto ukazatele: druh práce, věk, pohlaví, úroveň vzdělání, úroveň odbornosti, průměrná náhradní mzda a poměr placené práce k neplacené. Existuje několik variant: podle průměrné mzdy, podle mediánu, podle druhu vykonávané práce, podle minimální mzdy atd.

K ocenění dobrovolnické práce se používá medián hodinového výděлку v nepodnikatelské sféře za 4. čtvrtletí sledovaného roku podle MPSV. Hodnotu mediánu hodinového výděлку je získávána z webových stránek Informačního systému o průměrných výdělcích <http://www.mpsv.cz/cs/1928>, <http://www.mpsv.cz/cs/1933> a <http://www.mpsv.cz/cs/1934>.

Pro rok 2006 hodnota mediánu podle ISPV dosahovala 120,19 Kč/hod, oproti roku 2005 se zvýšila o necelých 7 Kč/hod. Tímto mediánem byl vynásoben počet hodin odpracovaných dobrovolníky, který Český statistický úřad získal ze statistických šetření výkazy NI 1-01(a) a NI 1-01(b).

Pro rok 2007 je hodnota mediánu 126,86 Kč/hod.

Pro rok 2008 je hodnota mediánu 133,38 Kč/hod.

Pro rok 2009 je hodnota mediánu 142,10 Kč/hod.

Pro rok 2010 je hodnota mediánu 137,34 Kč/hod.

Pro rok 2011 je hodnota mediánu 144,08 Kč/hod.

Pro rok 2012 je hodnota mediánu 141,15 Kč/hod.

(Zdroj: Český statistický úřad, www.czso.cz, novější data nejsou k dispozici)

V roce 2007 byl realizován výzkum ČSÚ, na kterém se podílela i Otevřená společnost a další zástupci NNO s cílem získat z údajů ČSÚ co nejvíce relevantních údajů. Z výzkumu vyplývá na příklad podíl jednotlivých oblastí NNO na dobrovolnictví:

Dobrovolníci v NNO

Dobrovolníci v NNO (2007)

příloha 2

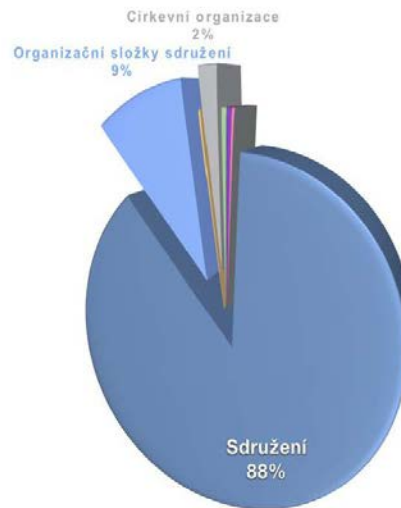
Ocenění dobrovolnické práce

medián hodinové sazby 128,88 Kč /osobu

10 558 000 000 Kč

Podíl jednotlivých oblastí NNO na dobrovolnické činnosti

- Nadace
- Nadační fond
- Obecně prospěšná společnost
- Vysoká škola (veřejná)
- Školská právnická osoba
- Veřejná výzkumná instituce
- Sdružení
- Organizační složky sdružení
- Politická strana, politické hnutí
- církevní organizace
- Stavovská organizace - profesní komora
- Komora (kromě profesních komor)
- Zájmové sdružení právnických osob
- Honební společenstvo

Všecké údaje pocházejí ze Satelitního účtu neziskových institucí Českého statistického úřadu

Přehled zaměstnanosti v NNO

Zaměstnanost v NNO (2007)

příloha 1

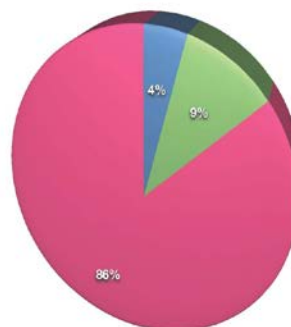
Přehled zaměstnanosti ve Třetím sektoru:

60 tisíc lidí na plný pracovní poměr

130 tisíc lidí na dohodu o práci

1,2 milionu dobrovolníků

- zaměstnanci
- na dohodu
- dobrovolníci

Všecké údaje pocházejí ze Satelitního účtu neziskových institucí Českého statistického úřadu

zpracovala Otevřená společnost o.p.s. pro kampani Nevědíky a krize

2.4.2 Metodika ADRA, o.p.s.

Druhý možný přístup k oceňování dobrovolné činnosti je uveden ve zprávě Jakuba Dostála a Marka Vyskočila „Ekonomická hodnota dobrovolnictví“, (ADRA ČR, 2013), kde se uvádí výsledky ekonomické hodnoty dobrovolnictví zprostředkované DC ADRA, jakožto jedné z největších dobrovolnických organizací v ČR. Autoři zvolili metodu mediánu mezd v platové sféře v odvětvích, kde nejčastěji působí dobrovolníci a dospěli k rozpětí od 86 Kč/hod (kultura) do 175 Kč/hod (školské aktivity). Na tomto příkladu je také možné vidět ekonomický význam dobrovolnictví.

Ve zprávě bylo zjištěno, že organizace ADRA v roce 2013 organizovala víc jak 1700 dlouhodobých dobrovolníků, kteří v daném roce odpracovali přes 52 tisíc hodin v souhrnné hodnotě pět a půl milionů korun. Na nichž se skoro 170 tis. Kč podílely speciální programy ADRY Pět P, 160 tisíce programy péče o individuální klienty, 800 tis Kč. charitativní obchody. Zbylou majoritu pak tvořily služby sociální péče ve zdravotních a sociálních zařízeních 3,7 milionu Kč a 584 tis. Kč.

3) Financování nákladů, spojených s dobrovolnictvím, s důrazem na veřejné rozpočty a daňovou oblast.

V současné době existuje několik málo možností financování dobrovolnických center a programů:

- dotace od MV ČR na akreditovanou dobrovolnickou službu. Tato podpora ale každý rok klesá, protože MV rozděljuje léta neměnnou částku pro potřeby stále přibývajících akreditovaných programů;
- v resortech, jako je například MPSV, MZdr, MŠMT a MK se objevují grantové a dotační programy, ve kterých je možno žádat na dobrovolnictví, ale obvykle v návaznosti na konkrétní témata toho či onoho resortu;
- dále je možno oslovit nadace a další možné sponzory s tím, že opět platí zásada, že fundraising na samotné dobrovolnictví není příliš účinný, opět je třeba ho propojit na příklad se získáváním financí na ohrožené děti, kterým se věnují dobrovolníci v mentoringových programech;
- jako účinné a do budoucna potenciálně funkční se ukazuje finanční, ale i organizační a mediální podpora od obce, či kraje, který ve spolupráci s pracovními skupinami organizací spolupracujících s dobrovolníky stanoví priority a vyčlení ve svém rozpočtu potřebnou částku pro podporu dobrovolnictví,

Stručně řečeno, dobrovolnictví jako průřezové téma nemá systémového či globálního podporovatele, získávat prostředky na udržení činnosti dobrovolnických center programů je často „dobrodružná cesta tmavým lesem.“

4) Současné legislativní ukotvení tématu a nedostatků v této oblasti

V první řadě je třeba rozlišovat na jedné straně osobu pohybující se v rámci pracovních právních předpisů, tedy obvykle zaměstnance, případně tzv. OSVČ dle živnostenské

legislativy a na druhé straně dobrovolníka, který je vždy osoba v režimu občanskoprávních předpisů. Z tohoto členění vyplývá mimo jiné zásada, že dobrovolníci nemohou působit v komerční sféře, kde by to bylo posuzováno jako zvýhodňování organizace z hlediska hospodářské soutěže, případně jako „černá práce“.

V neziskovém sektoru potom platí, že dobrovolníci – jako občané – nemohou nahrazovat práci profesionálních pracovníků, obecně řečeno mohou se zapojit do činností srovnatelných s aktivitami srovnatelnými s běžným občanským životem. V každém konkrétním dobrovolnickém programu, zejména v sociální a zdravotní sféře, se navíc posuzuje, které aktivity u kterého konkrétního klienta/pacienta jsou pro dobrovolníky možné a které rizikové.

4.1 Zákon o dobrovolnické službě

Současný zákon o dobrovolnické službě z roku 2003 vznikl před vstupem ČR do EU s cílem přiblížit tuto problematiku evropským zvyklostem, zejména s ohledem na tehdy nově se rozvíjející aktivitu - Evropskou dobrovolnou službu, z níž převzal některé termíny i pravidla. I když zákon o dobrovolnické službě není pro práci s dobrovolníky povinný, působí podle jeho základních principů stovky organizací, aniž by podstoupili proces akreditace.

Zákon o dobrovolnické službě tak nastavil v ČR podmínky pro zakotvení systematicky organizovaného dobrovolnictví.

V Evropském roce dobrovolníků 2011 proběhla řada diskuzí o dobrovolnictví a jeho roli ve společnosti a o potřebách legislativních úprav v tomto smyslu. Z interaktivní diskuze na téma „Jak využít výstupů ERD 2011 a zajistit jejich návaznost na aktivity v nadcházejících letech“, vplynuly mimo jiné tyto výstupy:

Dobrovolnictví je nástroj na podporu aktivního občanství, který je příspěvkem sociální soudržnosti a zdrojem bohatství komunit v tom nejširším smyslu – kvality života, vytváření a uchování znalostí a dovedností, prevence negativních jevů. Proto by jeho podpora měla vycházet ze všech úrovní:

- ze státní úrovně - podpora politická a legislativní – zákon o dobrovolnictví;
- z úrovně samospráv – podpora morální a finanční – spolupráce na aktivitách v rámci komunity/obce/regionu a dotace na dobrovolnické projekty;
- z úrovně komerčního sektoru – podpora filantropických programů z konceptu společenské odpovědnosti firem – firemní dobrovolnictví vhodně kombinované s firemním dárcovstvím;
- z úrovně každého z nás:
  - o neformální vzdělávání a výchova dětí a mládeže;
  - o rozvoj znalostí, dovedností a kompetencí využitelných na trhu práce pro studenty a absolventy;
  - o pro rodiče na rodičovské dovolené či nezaměstnané zachování kvalifikace, udržení pracovně aktivního způsobu života i motivaci a zmírnění překážek opětovného vstupu na trh práce
  - o pro seniory příležitost udržet se aktivní, že nemusí nutně docházet k jejich předčasnému opuštění trhu práce, naopak dochází k maximálnímu využití jejich zkušeností.

HESTIA ve spolupráci s několika desítkami partnerských dobrovolnických center a programů si zvolila v roce 2011 pro následující období tyto cíle:

- 1. Další etapa integrace dobrovolnických center a dobrovolnických programů v rámci měst a obcí jako koordinačního a propojujícího článku mezi samosprávou, občany a neziskovým a komerčním sektorem na komunitním principu.**
- 2. Stabilizace financování činnosti dobrovolnických center a programů s využitím metod ohodnocení dobrovolnické činnosti jako nefinančního příspěvku přesahujícího náklady na organizaci činnosti dobrovolníků.**

4.2 Novela zákona o dobrovolnické službě

V souvislosti s účinností nového občanského zákoníku od 1. 1. 2014, dne 5. června 2014 nabyt účinnosti zákon č. 86/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 198/2002 Sb., o dobrovolnické službě a o změně některých zákonů (zákon o dobrovolnické službě), ve znění zákona pozdějších předpisů.

Novela zákona o dobrovolnické službě provedená zákonem č. 86/2014 Sb., reaguje především na požadavky vyplývající ze zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích) a z usnesení vlády č. 611/2007 ke Koncepti státní politiky pro oblast dětí a mládeže na období 2007-2013 a usnesení vlády č. 108/2013 o Národním akčním plánu podporujícím pozitivní stárnutí pro období let 2013-2017.

Zákon o dobrovolnické službě, ve znění této poslední novely, s platností od 5. června 2014 nově upravuje a zavádí následující:

- Člen vysílající organizace může být pro tuto organizaci dobrovolníkem, pokud ovšem svou dobrovolnickou službu vykonává mimo své povinnosti vyplývající z jeho členského poměru k vysílající organizaci a ani k ní nemá žádný jiný právní vztah. To neplatí pro člena sociálního družstva, který nesmí vykonávat dobrovolnickou službu pro potřebu sociálního družstva, jehož je členem.
- Vysílající organizace musí být veřejně prospěšná dle § 146 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Tuto skutečnost při žádosti o akreditaci doloží písemným prohlášením.
- Vysílající organizace může být: nadace, nadační fond, ústav, sociální družstvo, spolek, obecně prospěšná společnost, právnická osoba církve anebo náboženské společnosti, církve anebo náboženské společnosti.
- Vysílající organizace je povinna vydat dobrovolníkovi na jeho žádost osvědčení o vykonané dlouhodobé dobrovolnické službě. Vzor osvědčení je přílohou novelizovaného zákona o dobrovolnické službě.
- Vysílající organizace je povinna informovat Ministerstvo vnitra o změně skutečností, které jsou rozhodné pro udělení akreditace, a ke kterým došlo v průběhu platnosti akreditace, a to do 1 měsíce ode dne, kdy se o takových změnách dozvěděla.
- Přijímající organizace musí být veřejně prospěšné, stejně jako vysílající. Přijímající organizace může být také fyzická osoba, na ni se požadavek veřejné prospěšnosti nevztahuje.
- Dalšími typy přijímajících organizací mohou být státní orgány, organizační složky státu, orgány a organizační složky územních samosprávných celků, státní příspěvkové

organizace, příspěvkové organizace územních samosprávných celků a školské právnické osoby.

- Předmětem činnosti přijímající organizace již může být podnikání, přijímající organizace může mít právní formu např. a.s. anebo s.r.o., ale musí být veřejně prospěšná a dobrovolník v ní nesmí vykonávat takové činnosti, které by vykonával v rámci podnikání přijímající organizace.
- Akreditace se uděluje na 4 roky.

Upravené formuláře žádostí o akreditaci, komentáře k vyplnění žádostí, časté otázky a odpovědi, smlouvy a vzory v souladu s výše uvedeným novým zákonem jsou přístupné na internetu (<http://www.mvcr.cz/dobrovolnicka-sluzba.aspx>).

(Zdroj: <http://www.mvcr.cz/clanek/informace-o-novele-zakona-o-dobrovolnicke-sluzbe.aspx>)

5) Návrhy na opatření státu v podpoře této oblasti (s přihlédnutím k připravovanému zákonu o dobrovolnictví a zajištění jednotného přístupu k zahrnutí dobrovolnické práce do finančního zajištění aktivit, projektů pro potřeby státní správy).

V současné době probíhá příprava nového zákona o dobrovolnictví. Od roku 2003 platný zákon o dobrovolnické službě pokrývá pouze oblast tzv. akreditovaného dobrovolnictví. K pololetí roku 2012 bylo u MV ČR akreditováno celkem 140 organizací na 205 projektů, ve kterých působilo odhadem cca 15 - 20 tisíc dobrovolníků.

Záměrem nového zákona o dobrovolnictví je upravit právní postavení dobrovolníka, právní vztahy při výkonu dobrovolnictví, a to pro co nejširší spektrum dobrovolnických činností, které nebude redukováno pouze na akreditovaný režim, tak jak je to v současné situaci. Tento zákon bude zahrnovat zároveň dobrovolnictví vykonávané dobrovolníky podle zvláštních předpisů a pravidel EU, ať již se jedná např. o dobrovolníky Českého červeného kříže, dobrovolné hasiče či Evropskou dobrovolnou službu a EVAID.

Nový zákon počítá s třemi základními úrovněmi dobrovolnictví definovanými ve třech částech zákona:

I. Definice a vymezení dobrovolnictví

První část zákona bude obsahovat nejen obecné definice dobrovolnické činnosti a dobrovolníka, oblasti působení dobrovolníků, ale také bude vymezovat, co se za dobrovolnické aktivity nepovažuje a co musí splňovat organizace, aby se mohla považovat za dobrovolnickou organizaci.

Za dobrovolníka bude podle zákona považována osoba starší 15 let, která bude schopna vykonávat dobrovolnictví s ohledem na svou rozumovou a volní vyspělost. Podstatnou podmínkou bude, aby svéprávnost dobrovolníka nebyla soudem v tomto ohledu omezena.

Dobrovolnictví bude definováno jako nepovinná činnost spočívající ve výkonu veřejně prospěšné aktivity přispívající k dosahování veřejného blaha, která je vykonávána dobrovolníkem ze svobodné vůle, ve volném čase a bez nároku na odměnu. Za dobrovolnictví bude považována i činnost vykonávaná samostatně bez formálně definovaného vztahu v rámci dobrovolnických organizací.

Zákon demonstrativním způsobem bude uvádět nejobvyklejší oblasti, ve kterých se dobrovolnická činnost může vykonávat, přičemž bude možné dobrovolnictví vykonávat i v jiných veřejně prospěšných oblastech, v případě dodržení podmínek stanovených tímto zákonem.

Mezi oblasti uvedené zákonem budou zahrnuty:

- a) rozvojové spolupráce a humanitární pomoci,
- b) charitativní činnost,
- c) komunitní nebo lokální rozvoj,
- d) odstraňování diskriminace založené zejména na rozdílech rasy, etnika, pohlaví, náboženství či na základě zdravotního postižení,
- e) ochrana dětí a mládeže,
- f) ochrana kulturního dědictví a péče o ně,
- g) ochrana občanských a lidských práv a národnostních menšin,
- h) ochrana ohrožených nebo zraněných živočichů a jiných biologických druhů a péče o ně,
- i) ochrana spotřebitele,
- j) ochrana zdraví a poskytování zdravotních služeb,
- k) ochrana životního prostředí,
- l) péče o kultivaci mezilidských vztahů,
- m) podpora nebo ochrana osob se zdravotním postižením a znevýhodněných osob,
- n) podpora rodiny,
- o) pomoc při přírodních a jiných katastrofách a podobných událostech a při jejich předcházení,
- p) pomoc cizincům v České republice,
- q) poskytování nadačních příspěvků na veřejně prospěšnou činnost,
- r) práce s dětmi a mládeží,
- s) prevence kriminality a sociálně patologických jevů,
- t) provozování sportu pro všechny,
- u) rozvoj demokracie a posilování právního státu,
- v) sociální, kulturní a hospodářský rozvoj,
- w) sociální služby,
- x) úsilí směřující k odstranění chudoby,
- y) věda, vývoj a výzkum,
- z) veřejné kulturní služby,
- za) vyznávání náboženské víry a poskytování duchovní pomoci, nebo
- zb) vzdělávání, školení a osvěta.

I když se při posuzování, zda půjde či nepůjde o dobrovolnictví, bude vycházet ze základních definic zákona, zákon přesto bude uvádět konkrétní činnosti, které zejména nebudou považovány za dobrovolnictví a nebudou tedy spadat do účinnosti zákona. Jedná se především o činnosti, které nelze považovat za veřejně prospěšné, ale spíše pouze sobě prospěšné, či prospěšné nejbližšímu okolí v podobě drobné služby a protislужby mezi sousedy. Aktivity, které jsou vykonávány za účelem podnikání či vychází z povinností jiných právních vztahů, nebo které by nahrazovaly odbornou práci profesionálů. Dobrovolnictví nesmí být alternativou nebo náhradou za řádnou placenou práci.

Konkrétně se bude jednat zejména o činnosti:

- vykonávané mezi manželi anebo blízkými osobami,

- sousedská výpomoc,
- činnosti vykonávané v rámci podnikání, či jiné obchodní činnosti,
- činnosti vykonávané v rámci povinností vyplývajících z pracovněprávního vztahu a služebního poměru anebo činnosti vykonávané v rámci studijních povinností,
- činnosti vykonávané v rámci povinností vyplývajících z členského poměru,
- činnosti členů organizace vyplývající ze zakladatelského právního jednání nebo z dalších vnitřních předpisů organizace, které spočívají v povinných pracovních činnostech ve prospěch organizace, kterými dochází ke zhodnocování majetku organizace, nebo pracovních činností, které mají za následek snížení členského příspěvku nebo snížení jiné organizací vybírané platby,
- činnosti vykonávané v rámci povinností statutárního orgánu, člena statutárního orgánu nebo člena kontrolního orgánu dobrovolnické organizace,
- činnosti vykonávané jinak osobami v pracovněprávním vztahu, anebo zajišťována v rámci podnikání.

Za dobrovolnickou organizaci bude zákonem pokládána taková organizace, která bude bezúhonnou veřejně prospěšnou právnickou osobou nebo příspěvkovou organizací se sídlem v ČR, a která bude dobrovolníky vybírat, organizovat, a podporovat výkon dobrovolnictví.

Dobrovolnická organizace se nebude považovat za bezúhonnou, jestliže byla pravomocně odsouzena za úmyslný trestný čin, pokud se na ni nehledí, jako by nebyla odsouzena.

II. Práva a povinnosti dobrovolnické organizace

Ve druhé části zákona budou uvedeny povinnosti vyplývající z organizování dobrovolnictví dobrovolnickými organizacemi a podmínky čerpání benefitů vymezených zákonem. Za dobrovolnickou organizaci se bude považovat každá organizace, která naplní všechny podmínky uvedené v definici části I. zákona. Zákon stanoví povinnost dobrovolnické organizace poučit dobrovolníka o rizicích spojených s výkonem dobrovolnické činnosti, která by mohla ohrozit jeho zdraví a život.

Dále zákon uloží dobrovolnické organizaci povinnost uzavřít smlouvu s dobrovolníkem o výkonu dobrovolnické činnosti. Tato smlouva může být ústní a musí obsahovat alespoň místo, předmět a dobu výkonu dobrovolnické činnosti. Dobrovolnická organizace bude povinna vydat dobrovolníkovi Osvědčení o vykonaném dobrovolnictví, pokud o něj dobrovolník požádá. V případě, že dobrovolník požádá o vydání až po zahájení výkonu dobrovolnictví a dobrovolnická organizace nepovede do této doby evidenci o vykonané dobrovolnické činnosti, je povinna vydat osvědčení od doby, kdy dobrovolník o osvědčení požádal. Zákon stanoví povinné náležitosti osvědčení, kterými budou jméno, příjmení dobrovolníka, datum narození, dobu a místo vykonávané dobrovolnické činnosti, druh a rozsah vykonávané dobrovolnické činnosti.

Dobrovolnická organizace si bude moci zahrnout do své spoluúčasti na financování projektu podporovaného z veřejných prostředků řádně evidovanou práci dobrovolníků, která byla vykonána ve prospěch této dobrovolnické organizace, pokud to tak stanoví poskytovatel veřejné podpory. Hodnota odvedené dobrovolnické činnosti bude stanovena v příloze zákona.

Nepeněžitý příjem dobrovolníka získaný v souvislosti s výkonem dobrovolnické činnosti a nezbytných pro tento výkon (stravování, ubytování, ochranné pomůcky a pracovní

pomůcky, dále náhrada výdajů souvisejících s výkonem dobrovolnické činnosti jako je náhrada cestovních výdajů, pojištění, atd.) bude osvobozen od daně z příjmu.

Zákon upraví, za jakých podmínek bude mít dobrovolnická organizace povinnost uzavřít písemnou smlouvu s dobrovolníkem a vést evidenci dobrovolnické činnosti. Tato povinnost vyvstane tehdy, pokud dobrovolník organizaci požádá o vystavení Osvědčení o výkonu dobrovolnictví a pokud bude chtít organizace vykazovat čas, který dobrovolníci věnují svým činnostem, jako formu finanční spoluúčasti na projektech z veřejných prostředků.

Evidence dobrovolnické činnosti pak bude muset obsahovat jméno, příjmení dobrovolníka, datum narození, dobu a místo výkonu dobrovolnické činnosti dobrovolníka, datum zaevidování dobrovolníka, druh dobrovolnické činnosti, rozsah vykonávané dobrovolnické činnosti dobrovolníka v hodinách v jednotlivých dnech.

Dobrovolnická organizace bude mít ze zákona oprávnění pro účely zabezpečení dobrovolnické činnosti zpracovávat osobní údaje podle zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů.

III. Akreditovaný dobrovolnický program

Ve třetí části zákona jsou upraveny podmínky, za kterých stát podporuje specifický režim dobrovolnictví, vymezuje práva a povinnosti vysílajících a přijímajících osob, práva a povinnosti dobrovolníků, náležitosti smluv uzavíraných v rámci akreditovaného programu, jakož i další podmínky s výkonem dobrovolnictví v akreditovaném programu související.

Dobrovolnická organizace bude mít možnost, pokud splní zákonem stanovené podmínky, požádat o akreditaci programu. Akreditovaný program bude zavazovat dobrovolnickou organizaci k dodržování nejen podmínek stanovených v I., II., ale i v části III. zákona a bude opravňovat organizaci působit v rámci dobrovolnictví podporovaného státem. Akreditaci bude udělovat Ministerstvo vnitra. Část III. zákona definuje, které z dobrovolnických organizací mohou požádat o akreditaci programu a zároveň jaké podmínky musí splnit, aby akreditaci mohly obdržet.

Za vysílající osobu bude zákonem považována dobrovolnická organizace se statusem veřejné prospěšnosti, která bude dobrovolníky vybírat, vést evidenci, zajišťovat jejich přípravu, pojištění a vysílat dobrovolníky k výkonu dobrovolnictví v rámci akreditovaného programu, a která bude splňovat podmínky dané tímto zákonem. Vysílající osobě bude zákonem umožněno, také přijímat dobrovolníky ve svůj vlastní prospěch. Bude moci tedy být vysílající i přijímající osobou zároveň. Zákon nebude vyžadovat po vysílající osobě, aby vysílala dobrovolníky v cizí prospěch.

Přijímající osoba bude zákonem definována jako fyzická nebo veřejně prospěšná právnická osoba, pro jejíž potřebu je dobrovolnictví v rámci akreditovaného programu vykonáváno, a která je způsobilá uzavřít smlouvu s vysílající osobou a schopná dostát závazkům z této smlouvy.

Zákon umožní působit v postavení přijímající osoby také státním orgánům, organizačním složkám státu, orgánům a organizačním složkám územních samosprávných celků, státním příspěvkovým organizacím, příspěvkovým organizacím územních samosprávných celků

a školským právníckým osobám. Uvedené organizace budou moci využívat dobrovolníků vysílaných v akreditovaném režimu k účelům a za podmínek stanovených zákonem.

Dobrovolníkem pak bude moci být pouze bezúhonná osoba, pokud to povaha dobrovolnické činnosti bude vyžadovat. Zákon za bezúhonnou osobu nebude považovat takovou osobu, která byla pravomocně odsouzena za úmyslný trestný čin, pokud se na ní nehledí, jako by nebyla odsouzena.

Další podmínky pro získání akreditace budou obdobné těm, které jsou platné podle současného zákona o dobrovolnické službě.

Závěr

- 1) Na dobrovolnictví můžeme nahlížet různě, jako na volnočasovou aktivitu, projev solidarity a filantropie. V každém případě platí: „*Jakkoliv je dobrovolnictví poskytováno nezištně, není zadarmo*“ (Manifest Evropského dobrovolnictví, CEV 2006).**
- 2) Dobrovolnictví organizovanému v rámci organizací občanské společnosti (neziskových, dobrovolných, nestátních organizací či NNO), se věnuje 30% občanů ČR. Neformálnímu, individuálnímu dobrovolnictví se věnuje 38% občanů ČR. Především jde o sousedskou výpomoc, které se věnovalo 72% neformálních dobrovolníků (Frič, Pospíšilová, 2001).**
- 3) Dle dostupných údajů se úroveň dobrovolnictví v ČR postupně blíží stavu v zemích západní Evropy, USA apod., i když stále máme na tomto poli co dohánět.**
- 4) Dalšímu rozvoji dobrovolnictví může prospět zejména:**
  - a. Aby dobrovolnictví, které je viditelnou součástí ekonomické produkce, se v ČR započítávalo do standardních ekonomických indikátorů typu HDP.**
  - b. Toto by měl naplnit připravovaný nový zákon o dobrovolnictví pokrývající společenským uznáním celou oblast dobrovolnictví, dále stanovující možnosti ocenění dobrovolné činnosti jako nefinanční plnění dle jednotně uznávané metodiky a také umožňující možnost započítání tohoto nefinančního plnění jako součást kofinancování projektů.**
  - c. Nastavení systémové finanční podpory dobrovolnictví, zejména dobrovolnických center, jejichž činnost je realizována na příkladě již sestavených „Standardů dobrovolnických center a programů“ (výstup Evropského roku dobrovolnictví 2011), jako investice, která přináší pozitivní dopady pro společnost, a to jak na cílové skupiny ohrožené nezaměstnaností a sociálním vyloučením, tak na život všech občanů v komunitách a jejich spolupráci s veřejnou správou.**

- 5) **Pomineme-li ekonomický přínos dobrovolnictví, můžeme shrnout nekvantifikovatelné přínosy dobrovolnictví, zejména pro studenty a nezaměstnané, kteří mohou, podobně jako lidé na rodičovské dovolené, dobrovolnictvím získat pracovní zkušenosti a dovednosti. Zejména pro studenty je to cenná zkušenost osobního i profesního rozvoje.**
- 6) **A zcela závěrem - dobrovolné zapojení občanů do komunitních aktivit je přirozený a tvořivý prostředek, jejichž cílem je podpora sociální integrace a zvýšení kvality života občanů prostřednictvím partnerství občanské, veřejné a komerční sféry na místní i regionální úrovni.**

Literatura:

Aronová, K., ed.: Dobrovolnictví v Domovech pro seniory, Příklady dobré praxe, HESTIA, Praha 2008;

Benedíková, L.: Rukověť dobrovolníka pečujícího o seniora, HESTIA, Praha 2102;

Boček, J., Lochman, O.: Dobrovolně přes hranice, HESTIA, Praha 2012;

Boček, J., Lochman, O.: Voluntarily Across the Border, HESTIA, Praha 2012;

Brozmanová Gregorová, A., Marček, E., Mračková, A.: Analýza dobrovolnictva na Slovensku, Univerzita Mateja Béla, OZ Pedagog, PDCS, o.z., PANET, Banská Bystrica 2009;

Brumovská, T; Málková, G.: Mentoring – Výchova k profesionálnímu dobrovolnictví, Portál, Praha 2010;

Dobrovolníci pro kulturu, dobrovolnická činnost v kulturních organizacích, Česká kancelář programu Culture, Praha 2011;

Dokumentace dobrovolnických center a programů, Studijní materiály pro kurzy koordinátorů dobrovolníků, HESTIA, průběžně aktualizováno na www.hest.cz;

Dostál, J., Vyskočil, M.: Ekonomická hodnota dobrovolnictví, ADRA ČR, 2013;

Frič, P. a kolektiv: Dárcovství a dobrovolnictví v České republice, NROS a AGNES, Praha, 2001;

Frič, P., Pospíšilová T. a kol.: Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století, HESTIA, AGNES, Praha 2010;

Frič, P., Vávra, M.: Tři tváře komunitního dobrovolnictví, HESTIA, AGNES, Praha 2012;

Hatková M., ed.: Sprevádzanie chorých a zomierajúcich. Dobrovoľníctvo v nemocniciach a paliatívnych zariadeniach, Vrba, Bratislava 2009;

Kalvach, Z., Čeledová, L., Holmerová, I., Jiráček, R., Zavázalová, H., Wija, P. a kol.: Křehký pacient a primární péče, GRADA, Praha 2011;

Klepač, F.: Metodika programu Rozvoj dobrovolnictví, Dobrovolnické centrum, o. s., Ústí nad Labem 2006;

Kolektiv: Metodika integrace dobrovolnictví v zařízeních pro seniory, HESTIA, Domov Sue Ryder, Domov sv. Karla Boromejského, Praha 2005;

Kolektiv: Dobrovolnictví pro všechny, Sborník příběhů o dobrovolnictví pro komunitu, vydáno v rámci projektu FLAGSHIP ČR, HESTIA, Praha 2012;

Kosina, K. a kol.: Dobrovolnictví a metodika práce s dobrovolníky, AGNES, Praha 2003;

Lesy a dobrovolnictví, Dobrovolnické centrum Ústí nad Labem 2011;

Manifest Evropského dobrovolnictví, CEV, Brusel 2006;

Manuál programu 3G, Spojuje tři generace a pomáhá, HESTIA, Praha 2013;

Manuál programu Pět P (Big Brothers Big Sisters), HESTIA, Praha 2013;

Mezinárodní dobrovolnictví v České republice s INEX-SDA, příručka pro hostitele projektů, INEX – Sdružení dobrovolných aktivit, Praha 2012;

Novotný, M. a kol.: Dobrovolnictví středoškoláků, HESTIA, Praha 2003;

Novotný M., Stará I.: Dobrovolníci v nemocnicích - metodický manuál pro zdravotnická a sociální zařízení, HESTIA 2002;

Obyčejní lidé dělají neobyčejné věci, sborník o desetileté činnosti HESTIA, Portál 2005;

Ochman, M., Jordan, P.: Dobrovolníci: cenný zdroj pomoci, The J. Hopkins Univ. Institut for Policy Studies, Baltimore 1997;

Pravidla dobrovolnické pomoci při mimořádných událostech, Pracovní skupina při MV ČR Dobrovolnictví při mimořádných událostech a krizových stavech, Praha 2013;

Senioři a kultura, příklady zapojení starší generace do kulturních projektů, Česká kancelář programu Kultura, Praha 2012;

Sozanská, O., Tošner, J.: Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích Portál, Praha 2002, II. vydání 2006;

Sozanská, O., Tošner, J.: Metodika dobrovolnictví nezaměstnaných z hlediska projektů Job Rotation, HESTIA, EQUAL, Praha 2005;

Tošner, J. a kol.: Metodika dobrovolnictví v sociálních službách, zpracovatel HESTIA v rámci projektu ESF OPLZZ: Rozvoj dostupnosti a kvality sociálních služeb v Královéhradeckém kraji II, Praha 2012;

Tošner, J., editor: Průvodce dobrovolnictvím pro neziskové organizace, HESTIA, Praha 2003;

Tošner, J. a kolektiv: Standardy dobrovolnických center a programů, výstup projektu Flagship ERD 2011 Dobrovolnictví pro všechny, HESTIA, 2012;

Zemanová, B., Kořínková, I., Tošner J.: Praktický průvodce programem Dobrovolníci v nemocnicích, FN Motol a HESTIA, Praha 2004, Aktualizace 2005;

Zvířata v domovech nejen pro seniory: Překlad monografie „Tiere im Altersheim“, IEMT, Wien, 1993, HESTIA, Praha 1999;

Zpracoval: PhDr. Jiří Tošner, HESTIA – Národní dobrovolnické centrum

Praha, září 2014